

Svetlana Savić
Zarobljena
za ženski hor i elektroniku

Početak kompozicije *Zarobljena* Svetlane Savić, dela ciklusa inspirisanog vodom i njenim različitim stanjima, jeste vizija vode zarobljene u cevima – kako u fizičkom smislu, tako i u mogućim figurativnim tumačenjima ove situacije. Proces njenog oslikavanja u vokalno-instrumentalnom delu, sproveden je kroz sintezu tri komponente – tekstualnog predloška Vanje Nikolić, zvuka ženskog hora i elektronike. Reči, plasirane kroz vokalni ansambl, usađene su u zvučni ambijent kreiran elektornikom, kojom *Zarobljena* započinje i kojom se, takođe, završava.

Igor Stravinski svoj poetički spis *Moje shvatanje muzike* započinje na sledeći način: *Ja smatram da je muzika, po svojoj suštini, nesposobna da izrazi bilo šta: jedno osećanje, jedan prirodni fenomen itd... Izraz nikada nije bio imanentno svojstvo muzike. Njen razlog postojanja (raison d'etre) ni na koji način nije njime uslovljen. Ukoliko, kao što je to skoro uvek slučaj, izgleda da muzika nešto izražava, to je samo iluzija, a ne stvarnost. To je jednostavno uzgredni element koji smo mi muzici, izvesnom prećutanom i ukorenjenom konvencijom, pozajmili, nametnuli kao etiketu, protokol, ukratko kao držanje, i koju smo – zbog navike ili nesvesno – počeli da brkamo sa suštinom muzike. Slično je usmereno i viđenje umetnosti koje je u eseju *Modernističko slikarstvo* izneo Klement Grinberg (Clement Greenberg): *u umetnosti treba da bude učinjeno vidljivim, prikazano, ne samo ono što je jedinstveno i elementarno za umetnost uopšte, već ono što je jedinstveno i elementarno, specifično, za svaku umetnost ponaosob. Svaka umetnost treba da odredi, pronade, kroz sopstvene operacije i radove, dejstvo svojstveno samo njoj. Time će se, zasigurno, suziti njeno polje kompetencije, ali će, istovremeno, vladavina njime biti suverenija.*¹*

Iz ovog, modernističkog, ugla, muzika se temelji na zvuku i istraživanjima i dostignućima u ovom, njoj imanentnom mediju. Ipak, bilo da je u pitanju stečeno iskustvo, konvencija ili nešto drugo, čini se da ona ne može precizno izraziti bilo šta, ali da može sugerisati mnogo toga, dok u kombinaciji sa rečima, kada vanmuzički sadržaj sa kojim se udružuje postaje jasan, može prerasti i u moćno sredstvo njegovog tumačenja. Bez želje da se definiše gde je tačno „suština“ muzičkog dela, razmišljanje o kompoziciji kao o tvorevini koja osciluje između formalnih i čisto zvučnih rešenja i zakonitosti, sa jedne strane, i izraza i atmosfere koji se tako kreiraju, sa druge, otvara mogućnost za isticanje specifične karakteristike rada Svetlane Savić – posebnog dara za sjedinjavanje različitih elemenata u izrazito kompaktnu celinu, pri čemu veštom manipulacijom i kontrolom svih parametara, oba pomenuta aspekta, kompoziciono-tehnički i ekspresivni, dostižu visok stepen ostvarenosti.

Elektronski sloj kompozicije zasnovan je na snimcima uzdaha, šuškanja, šapata i na zvucima

1 Clement Greenberg, "Modernist Painting", u: *Forum Lectures* (Washington, D.C.: Voice of America), 1960.

metalnih cevi i pumpe za preradu vode, vrlo sugestivnim u smislu stvaranja asocijacija kod slušaoca na cevi, na vodu u cevima, a onda i na teskobu i sputanost. Zvuci su transformisani, ali tako da su i posle intervencija i dobijanja novog zvučnog kvaliteta, ostali prepoznatljivi – njihovo poreklo je, i dalje, moguće prepoznati. Ipak, iako je njihova moć prizivanja određene atmosfere snažna, a asocijacije koje proizvode vrlo žive, u izgradnji dramaturgije elektronskog sloja dela, upotrebljeni su prvenstveno kao muzički materijal, na osnovu svojih zvučnih kvaliteta.

Zatim, način na koji su reči plasirane u vokalnom ansamblu, ukazuje na vrlo promišeljno spajanje tekstualnog predloška i muzike. Tome je svakako doprinela saradnja sa Vanjom Nikolić tokom procesa stvaranja teksta i formiranja njegove strukture. Tekst je sveden, ali vrlo snažno izražava atmosferu i osnovnu zamisao. Zasnovan je na ponavljanjima šest reči - Stisnuta. Vezana. Sapeta. Sputana. Zarobljena. Stegnuta, svaki put drugim redom i sa različitim interpolacijama - Do boli. Do srži. Do besa. Do plača. Mrzim. Da ne krenem. Da ne poteknem. Ovim ponavljanjima on je ritmizovan i već sam za sebe zrači neku vrstu muzičke strukture - muzika je već utkana u njega, a Svetlana Savić je zatim pronalazi i čini uočljivijom. Vokalne deonice glasova hora sazdane su od kratkih uzlaznih motiva, pri čemu ansambl u početku skandira tekst sporije, vrlo jasno, a zatim, kada slušalac u potpunosti postane svestan sadržaja teksta, izgovaranje se ubrzava i reči počinju da deluju i samo kao zvuk, te postaju još jedan zvučni element sa kojim Svetlana Savić radi. To posebno dolazi do izražaja u delu kompozicije od takta 38 do takta 44 gde, u sada već izrazito brzim figurama, hor izgovara tekst koji više nije moguće razumeti, ali zvučni efekat koji u vokalnom ansamblu na ovaj način nastaje, biva uklopljen u vrlo aktivnu elektroniku, pa ova dva elementa u sadejstvu stvaraju specifičan zvučni rezultat kojim se podiže dramaturška tenzija, a kompozicija postepeno vodi do kulminacione tačke.

Osobenost ženskog hora kao ansambla jeste monohromnost i mali zvučni ambitus od dve i po oktave, situiran u srednjem i višem registru. U *Zarobljenoj* njegovu tipičnu zvučnost transformiše elektronika koja ga obavlja. Ipak, ta transformacija vrlo je brižljivo sprovedena, jer ujednačenost boje ansambla nije narušena „šarenilom“ elektronskih zvukova. Elektronski sloj je sačinjen od redukovano broja semplova, pa i sam ima neku vrstu monolitnosti. Širenje ambitusa zvucima elektronike, takođe je pažljivo izvedeno – intervencije u niskom registru plasirane su najčešće kao akcenti, i ne dešava se da agresivni, kontinuirani zvuk u basu naruši opšti delikatni zvuk ženskog hora, već on biva diskretno transformisan. Rezultat je vrlo jasan, čist i suptilno izbalansiran zvuk, sa pažljivo doziranim odnosima elektronskog i vokalnog sloja.

Intenzivna sinteza različitih komponenata koju Svetlana Savić postiže u kompoziciji *Zarobljena* posledica je njenog interesovanja prvenstveno za zvuk, za medij koji je za nju primaran, a u skladu sa Grinbergovim viđenjem da treba istraživati specifičnost svake umetnosti. Ona zapravo sve različite elemente, reči, ali i vizuelne, jer reči u *Zarobljenoj* produkuju i upečatljive vizuelne

asocijacije, pretače u zvuk. Elektroniku čine semplovi, odabrani tako da oslikavaju reči, a zatim transformisani u muzički materijal. Međutim, oni nisu potpuno ispražnjeni od svog početnog značenja, čime su postali, kako materijal za izgradnju muzičke dramaturgije, tako i stalna mreža asocijacija na osnovnu temu kompozicije. Tekst ima muzičku strukturu koja je potencirana načinom na koji je on plasiran u ansamblu – ponavljanje reči u krug stvara asocijaciju limitiranog prostora, što je u horu potcrtano ponavljanjem uzlaznog motiva i stalnim vraćanjem na početak. Reči se na početku jasno čuju, da bi kasnije postale još jedan od zvučnih elemenata sa kojim Svetlana Savić radi. Na makroplanu, kompozicija počinje elektronikom u koju se infiltrira hor, tenzija raste i nakon kulminacije, vraća se početni materijal u elektronicu – dakle, i na ovom, formalnom nivou, krug se zatvara.

Pažljivim i detaljnim planiranjem, analizom pre svega početne zamisli i načina na koji bi ona mogla da se odrazi na sve parametre kompozicije, Svetlana Savić povezuje komponente dela na vrlo promišljen način, na temeljnom strukturnom nivou, što rezultira sinergetskom tvorevinom koja je formalno i zvučno, kompoziciono-tehnički kompaktna, izbalansirana celina, a istovremeno, iako se zaista ne može reći da je on razlog njenog postojanja, emanira snažan izraz i podstiče vanmuzičke asocijacije.